УДК 378.14

***Л.Г. Сучёнко** (Україна, м. Херсон)*

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ОПОВІДАННЯМ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

У статті розглядаються проблеми підготовки майбутніх учителів до проведення уроків читання в початковій школі з урахуванням жанрових особливостей, найефективніших форм, прийомів і методів роботи над прослуханим твором, зокрема, оповіданням.

Ключові слова: *жанрові особливості, літературознавчі пропедевтика, уроки читання, оповідання, художні засоби, художні форми.*

На сучасному етапі розвитку вищих навчальних закладів ставиться підвищені вимоги до якості підготовки майбутніх учителів початкової школи у всій багатогранності змістових і методичних компонентів цього процесу. Підготовка майбутньої фахівця до уроків читання початкової ланки освіти в умовах сьогодення згідно з Концепцією безперервної літературної освіти містить і вагомий літературознавчо-теоретичний концепт. Формування професійної освіти вчителя початкових класів повинно відбуватись і в аспекті розгляду жанрових особливостей текстового масиву сучасного уроку читання початкової школи з метою підготовки молодших школярів до уроків літератури в середній школі. Якісною результативністю цього процесу забезпечується реалізація потенційно-творчих можливостей літературознавчої пропедевтики в програмових параметрах початкової школи.

Мотиви статті є визначення науково-теоретичних засад професійної підготовки студентів факультету довишкільної та початкової освіти до проведення уроків читання в аспекті розгляду жанрових особливостей художніх творів.

Мета статті – дослідити методику роботи над оповіданням у фаховій підготовці майбутнього вчителя: теорія та практика. Для досягнення мети нами було розроблено і апробовано уже згадуваний вище під час підготовки і проведення уроку читання в початкових класах найбільш ефективних форм, прийомів і методів роботи з художнім твором відповідного жанру із обов'язковим урахуванням його специфіки. Для цього потрібна групова підготовка у ВНЗ з методика читання, літературознавства, психології сприйняття художнього тексту.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що методичні засади підготовки до уроку читання в аспекті вивчення творів різних жанрів у ВНЗ не і з невеликобмсю методичною технологією. Вона вагомо представлена в підручнику ВНЗ "Методика викладання української мови" під редакцією С. Дорошенка, у методичних дослідженнях М.Вашулонка, Н. Сергієчкіна, Н. Волошиної.

Сучасний жанрово-літературний масив початкової ланки освіти значно розширений і включає найрізноманітніші художні форми: л'єн-ка-ман, вірш-дідаєт, мфр, легенди, перекази, новіст-ваки, вірш-загадки, тощо. Методичне забезпечення їх вивчення, і обов'язковим звернення у цьому процесі до теоретично-жанрового літературознавчого фактажу, слугують нові праці сучасних дослідників О. Сапченко, В.Нагуменко, Г.Коваль, Л. Іванова, Т. Сурвуч, О. Дзюбенко, М. Наумчук, М. Яковенко та інші.

Модульна технологія потребує добору ефективних і адекватних їй форм, методів і прийомів навчання. Звісно їй реалізуються в різних формах навчання. Для ефективного залучення студентами методично-жанрового фактажу застосовуються різні форми занять, лекційні, практичні, семінарські та лабораторні, запрошуваним самостійні, індивідуальної роботи, елементи науково-дослідницької діяльності, організація педагогічної практики і вивчення під час її проходження передового досвіду вчителів.

Навчання у вищій школі – двосторонне, суб'єктом якого є не тільки студент, а й викладач. Будь-яка стратегія навчання викладає певні обов'язки на поведінку викладача та на його роль у цьому процесі. Тому слід урахувати регулювальну діяльність викладача в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до проведення уроків читання у межах вивчення усього текстово-фемального багатства творів різних жанрів.

Слід відзначити, що організація літературної освіти молодших школярів за сучасною програмою з читання передбачає: регулювання діяльності викладача і формування професійну, як майбутнього вчителя, вчителя-педагога, і організації навчального процесу, забезпечення можливого партнерства, створення психологічного клімату, добору змісту за предметом "Методика викладання української мови".

Тож, у контексті нашого дослідження ми вивчали, як ці вимоги, що висуваються до викладача, реалізовувались у процесі підготовки майбутніх учителів. Закцим цьому створюється загальне уявлення про дію особу. Як приклад, підручник для ВНЗ з "Методики викладання української мови" написаться текст оповідання "Лісовою стежиною", в якому О. Довченко описує дівчинку Уляшку такими словами: "...На початку жовтня... лісовою стежиною... ішла дівчинка років тринадцяти. На ній була картата новенька кофтина, сина спідниця й біле хустинка, як теран-цвіт. І ця хустинка різко відтіняла чорні брови дівчинки, її засмагле обличчя й світлі очі. Такі світлі й зелені, що в темряві вони, мабуть, блиснають, як світлячки. Її кругле ніяке підборідди схоже було на яблуко, а пропечений сонцем кмітливий ніс сиділися на кожну лісову грушку, яка вистиг за кроти сонця аж на верхівці дерева... Йшла вона легким безшумним кроком, начі плавла на стежкою".

Матеріали статті підручника підкреслюють, що з цього опису автор розуміє, що йдеться про сільську дівчинку. Тому доцільно розглянути, що відомо про сільську дівчинку, використовуючи художні засоби (епітет, порівняння) [3, с. 294 – 295].

Як С. Дорошенко, О. Сапченко диференціює розгляд оповідань у 2 - 4 класах, принцип наступності і перспективності стає домінантним і з методики сучасного дослідника. Методика опрацювання оповідань, як О. Сапченко, відповідно передусім їх класифікацію на науково-популярні та оповідання на морально-етичні теми.

Майбутній фахівець повинен урахувати, що в опрацюванні науково-популярних оповідань необхідно передбачити особливості сприйняття молодшими школярами історичного часу, повної реальності зображених подій, а в групі оповідань на морально-етичні теми розкриваються різні людські якості, риси характеру у спілкуванні дорослих і дітей-ровесників, що діють у знайомих ситуаціях. Але самостійно розібратись у мотивах вчинків дійових осіб учени не просто. Тому, опрацьовуючи такі твори, доцільно створити на уроці ситуацію колективного обговорення і оцінювання ключових епізодів [6, с. 21].

В оповіданнях на морально-етичні теми йдеться про цінам й вочаткові вихідна і життя дітей-ровесників. Для молодших школярів, чий життєвий досвід і дуже незначним, вирі важливо знати не лише про то, що заслужується суспільством, а й спробувати оцінюю у тому подіях на конкретну життєву ситуацію, яка знаходиться на розпорядженням, почуття, оцінюю суджених. Хто обирає дитина для гравці, наслідуванню, що приймуть її увагу, – все це важливий показник її морального розвитку.

На відміну від методологічних аспектів С. Дорошенка, О.Сапченко спрямовує увагу майбутніх учителів на роботу з оповіданням в аспекті розгляду їх жанрових особливостей як системного, цілісного явища (а не лише окремих творів; як у попередньому методичні). Вона підкреслює, що в опрацюванні оповідань у 2 класі важливо формувати в молодших школярів уявлення про те, що твори цього жанру є повеличенню художнім прозою про вийшла випадок, пригоду з життя людей, тварин [6, с. 22].

Методичні дослідження О. Сапченко, Г. Ковалі, Л. Іванової, Т. Сурвуч, О. Дзюбенко, М. Наумчук, М. Яковенко та інших, що стосуються вивчення творів різних жанрів, дають можливість зробити висновок про доцільності залучення цього поняття "оповідання" як жанру, вищевказаного в сучасних підручниках з читання.

Логічно і об'єктивно робота над оповіданням в 3-4 класі повинна бути спрямована насамперед на виділення групами ознак цього жанру (вперта розповідь про природу, подію яка відбувається протягом короткого часу), нагромадження спостережень щодо особливостей сюжету і елементної (послідовності розгортання подій, причинно-наслідкових зв'язків), формування системних уявлень про характеристику героя твору (учинок, портрет, мова). Відтак, вступне слово вчителя і система репродуктивних питань і завдань під час роботи над оповіданням в 3-4 класі повинні бути літературознавчо визначені [6, с. 22]. Це дає можливість засвідчити, що методична робота О. Сапченко над оповіданням спрямована і на розкриття визначного аспекту цієї жанрової форми і з'ясування її гносеологічних (жанрових) особливостей як певної системи.

Надзвичайно важливий компонент літературної пропедевтики, а також чіткий хронологічний аспект містить система роботи над оповіданням В.Нагуменко. Науковець зазначає, що в 2 класі під час читання й аналізу оповідання розкриваються взаємозв'язки між заголовком і темою, заголовком і основною думкою; між переживаним твору, їхнім вчинками, подіями і моцним описаної подій [4, с. 27].

Проводиться робота над характеристикою персонажа. Для цього треба навчити дітей знаходити в тексті портрет персонажа твору, опис його вчинків, розкривати мотиви поведінки, бачити наслідки, визначити авторські і власні ставлення читача до описаного. Паралельно треба розглядати засоби емоційно-образної виразності, жанрові особливості.

Методист чітко окреслює послідовність роботи над оповіданням, яка визначається його структурою: підготовка до сприйняття тексту (етап "до читання"), забезпечення повноцінного сприйняття твору (етап "у ході читання"), порівняння прочитаного твору з іншими, закріплення уявлень про авторський стиль (етап "після читання")[4, с. 27].

Майбутній учитель-класовод повинен чітко усвідомлювати, що на першому етапі ("до читання твору"), треба підготувати дітей до сприйняття тексту: актуалізувати життєвий досвід малого читача для опори на нього під час читання, дати необхідні відомості про автора, провести словникову роботу, вправи, які активізують мислення.

Наступний крок — первинний світич, — щойно сприйняти твору. Що можна було самостійно читання учнями, читання вчителем, комбіноване читання (вчитель і учні), читання вголос підготовленими учнями (попередня підготовка проводиться для тих учнів, які не можуть вміло прочитати новий текст), слухання у запису. Вибір виду читання залежить від змістової складності тексту, емоційності, наступних планів роботи з твором.

Робота над оповіданням в 3 класі, зазначає В. Нагуменко, розпочинається з аналізу його заголовка, а потім і з теорія спокійна. Пересуваючи заголовок і з його учнів вивчення вміння вмісту на почути дітей, обговорює, що їх найбільше сподобалось.

У повторному перечитуванні та аналізі відбуваються знайомство і порозуміння, їхнім вчинкам, прагненням в структурі і мові твору. Поступово запобігаючись і, потому (тексті), емоційно-естетичну, обраних суть художнього твору, автора-читач дізнається від сприйняття його предметної сторони (правильне і точне називання персонажів твору, визначення послідовності зображених у творі картин чи подій, опис місця дії, вчинків героїв твору) до проникнення в смисл (розкриття мотивів поведінки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, зв'язків між персонажем твору, його вчинком, наслідком, місцем дії, спостереженням за емоційним станом персонажів твору, оцінюванням подій, вчинків героїв твору, визначення авторської оцінки описаного, характеристика персонажа (на основі його портрета, опису поведінки, учинку, ритуаліна його внутрішнього світу – думок, ставлення до чогось), розкриття значення художніх засобів у створенні образу [4, с. 27].

На етапі "в ході читання" відбувається перечитування частин твору, складання карти твору, опис, нарешті, і аналіз, який грунтовав і спрямовує на розгляд оповідань епітетам, метафорам.

Завітається робота на самому етапі вивчення синтезом – повторним перечитуванням твору.

На етапі "після читання твору" учні під керівництвом учителя первинного прочитали твори, відповідають їх у читанці і перечитують. Така робота сприяє на формування в знаних учнів ж'ежім автор – навіна твору – текст – оповідна художня жадність, учнів почнечи, чим особливий автор про що пише, хто його герої, які вони, які пригоди з ними трапляються.

У 4 класі, зазначає В. Нагуменко, оповідання більші за обсягом, ніж у 2 та 3 ну класах, включають портрети, пейзажі, ліпки творів, монологи, герої переживають суперечливі почуття [5, с. 30]. Звичайно, зросте самостійність учнів у визначенні цайно-художнього змісту твору, ускладнюється їх завдання. Урок читання й аналіз оповідання починається з короткої інформації про автора, які теми і проблеми він пропонує читачеві, з налаштування дітей на роботу над оповіданням – прозовим твором, в якому розкриваються одна подія з життя героя [5, с. 30].

У ході роботи в центр уваги вчителя мають бути такі компоненти оповідання жанру як: сюжет, композиція персонажі, автор, мова письменника, теза й основна думка. Аналізуючи його текст, школяри ґрашають самостійно, у групах, міркують разом з учителем; багато читають, перечитують, знаходять у тексті підтвердження своїм думкам, вибирають найвеміційніші уривки, формулюють запитання.

Завершальному етапі роботи необхідно правильно оцінити прочитаний твір, автора, опишуту подію, персонажів, визначити, якими мовними засобами первинного користується письменник, зробити їх якісний і кількісний аналіз на жанру оповідання [5, с. 31].

На завершальному етапі роботи необхідно правильно оцінити прочитаний твір, автора, опишуту подію, персонажів, визначити, якими мовними засобами первинного користується письменник, зробити їх якісний і кількісний аналіз на жанру оповідання [5, с. 31].

Таким чином, основною вимогою концепт сучасного уроку читання потребує підготовки вчителя до проведення як високопрофесійної, творчої особистості, яка володіє інноваційними педагогоматеріями, орієнтується в новітніх методичних процесах формування читацької культури молодших школярів, зокрема, виробленим уміль і навичок аналізу творів різних жанрів, представлених у підручниках із читання.

У статті не вичерпуються всі аспекти порушеної проблеми. На подальше вивчення чекають питання відновлювання педагогічних поновлений у процесі теоретичної жанрової підготовки студентів, урізноманітнення напрямів сформування, збагачення, активізація, уточнення й систематизація жанрового тезаурусу і форми роботи з жанрово-літературним фактажем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондуєс С. Розвиток педагогічної техніки вчителя: актуальність та значущість / Бондуєс С. // Початкова школа. – 2000. - №2. – С. 50-51.
2. Василькаська Н.А., Вашулонко М.С., Сапченко О.Я. Методика викладання української мови: Програма навчального курсу (за вимогами кредитно-модульної системи) – Тернопіль: ТНПУ ім. Гнатюка, 2008. – 48 с.
3. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С.Дорошенко М. Вашулонко, О. Мельничайко та ін.; [за ред. С.Дорошенко]. – К.: Вища шк., 1992. – 398 с.
4. Нагуменко В. Про новий навчально-методичний комплект з читання для 2 класу / Нагуменко В. // Початкова школа. - 2004. - №8. - С.23 – 28.
5. Нагуменко В. Як організувати за читанням в 4 класі / Нагуменко В. // Початкова школа. – 2004. – №11. – С. 29-31.
6. Сапченко О. Етапи опрацювання художніх творів на уроках читання / Сапченко О. // Початкова школа. – 2005. – №9. – С. 22-27.